

skleidė svarbiausią pirmykštės pasaulėžiūros tyrimo aspektą. Pirmykštis žmogus, sužmogindamas pasaulį praktiškai savo darbu, jį sužmogina ir teoriškai. Taip atsiranda pirmas pasaulio aiškinimo metodas — antropomorfizmas. Ne primityvi pirmykštė sąmonė sukūrė mitologinį pasaulį, bet primityvi tikrovė, pirmykštis realus gyvenimas pagimdė mitologinę sąmonę.

Disertacijoje polemizuojama su populiariu atelstinėje literatūroje teiginiu, kad religiniai vaizdiniai formuojasi kaip iškreipto pažinimo vaisius. Autorė taip pat pasisako prieš termino „iškreipta sąmonė“ vartojimą, kalbant apie pirmykštį pažinimą. K. Marksas šį terminą vartoja, aiškindamas ideologinį klasinės visuomenės procesą, o ne pažinimą.

Parodydama pirmykštės pasaulėžiūros sinkretiškumą, autorė kritikuoja ir tokius terminus, kaip „jutiminis mąstymas“, „mitologinis mąstymas“ ir pan. Jie klaidina, nes yra tik logiškas mąstymas, jokio kito mąstymo nėra. Žmogus neišliktų gyvas, jeigu jo mąstymas tik iškreiptai atspindėtų pasaulį.

Pirmykštėje pasaulėžiūroje reikia skirti dvi tendencijas — iracionaliąją ir racionaliąją. — egzistuojančias dialektinėje vienybėje. Religija pradžioje buvo tik kaip tendencija, kurios genezė apsprendė visuomeninio gamybos proceso ribotumo įveikimo poreikis. Tuo metu nei racionalus pažinimas, nei religija nebuvo nepriklausomi vienas nuo kito. Religija virsta savarankiška dvasinio gyvenimo forma tik klasinėje visuomenėje.

Autorė nesutinka su populiaria ateistų nuomone, jog pirmykštis žmogus suskirstęs pasaulį į gamtišką ir antgamtišką, o tikėjimas antgamtiškumu esąs tas religinis minimumas, kuris būdingas visų epochų religijoms. Autorė primena, jog antgamtiškumo sąvoka būdinga tik vėlesnių laikų religijoms ir atsirado ne taip seniai. Tačiau autorė, teisingai abejodama priimtais „religijos minimumo“ apibrėžimais, pati neforemuluoja pagrįstesnio apibrėžimo, padedančio atskirti, kurie pirmykštės pasaulėžiūros momentai yra religiniai, kurie — ne. Ji sako, jog „religijos specifika“ sudaro ne tie vaizdiniai, dėl kurių ji atsiranda, bet tai, kokias praktines orientacijas ji sukuria, kokias sociališkai reikšmingas pozicijas ji išreiškia“. Religija gyvuoja ant istoriškai jau įveiktos pažinimo proceso atkarpos. Pažinimas vystosi toliau, o religija lieka už pažinimo proceso ribų.

Charakterizuodama savo darbą, autorė sako, jog disertacijoje nesistengiama išspręsti visų metodologinių problemų, susijusių su pirmykštės pasaulėžiūros rekonstrukcija. Visų pirma, reikia atskirti jos analizės gnoseologinį ir religinį aspektus. „Mokslinio tyrinėjimo metodologinėje schemoje pirmą vietą turėtų užimti racionalaus pažinimo tendencijos rekonstrukcija. Tuo tarpu konkrečiuose moksliniuose tyrinėjimuose ji iš esmės neduodama“.

B. Vaitkutės-Cernienės disertaciją teigiamai įvertino oficialieji oponentai: Baltarusijos TSR Mokslų akademijos narys, istorijos mokslų daktaras V. Serbenta ir filosofijos mokslų kandidatas doc. A. Gaidys.

J. TRINKŪNAS

## MOKSLINIS SOCIALISTINĖS DEMOKRATIJOS ĮVERTINIMAS

1971 m. kovo 16 d. Vilniaus Valstybinio V. Kapsuko universiteto Istorijos fakulteto mokslinėje taryboje Adolfas Gasiūnas gynė filosofijos mokslų kandidato laipsnio disertaciją tema: „Socialistinės demokratijos vystymosi ypatybės (metodologinis aspektas)“ \*.

A. Gasiūnas savo tyrimo objektu pasirinko socialistinės demokratijos kūrimosi ir vystymosi procesą. Jį nagrinėjo metodologiniu aspektu. Tai leido autoriui išsamiau paaiškinti bendrosios demokratijos vystymosi socialistinį etapą. Be to, ši autoriaus pozicija svarbi

\* A. Gasiūnas, Socialistinės demokratijos vystymosi ypatybės (metodologinis aspektas), Filosofijos mokslų kandidato laipsnio disertacija, V., 1971.

ir tuo, kad filosofinėje literatūroje socialistinės demokratijos vystymosi metodologinis aspektas nušviestas nepakankamai. Todėl minėtas A. Gasiūno darbas kartu yra ir bandymas užpildyti šią spragą.

Ziūrėdamas į socialistinę demokratiją, kaip į dėsningą bendrosios demokratijos išvystymo rezultatą ir kaip į tolesnio vystymosi objektą, autorius nurodo jos vystymosi ir klasinės esmės objektyvų pagrindą: „...demokratija visuomet yra atitinkamų ekonominių santykių politinis-teisinis apvalkalas... ir jos klasinis charakteris slypi ne formaliuose demokratinuose institutuose, bet ekonominiuose santykiuose, kurių pagrindu ji atsiranda“ Kapitalistinės demokratijos vystymasis, jos nuolatinis tobulinimas siejasi su kova už socializmą.

Įrodęs socialistinės demokratijos objektyvų pobūdį, autorius juo remiasi ir nagrinėdamas socialistinės demokratijos santykį su proletariato diktatūra. Jų autorius ne priešpa-stato, o parodo, kad socialistinės demokratijos įgyvendinimas ir proletariato diktatūra tėra tik dvi to paties proceso sudėtinės dalys. Tuo pačiu duodamas atkirtis dabartiniam anti-komunizmui, bandančiam įrodyti socializmo ir demokratijos nesuderinamumą, socialistinės valstybės antidemokratiškumą.

Savo disertacijoje A. Gasiūnas taip pat parodo skirtingą demokratijos pobūdį socializmo sąlygomis, kur ji tampa socialistinių ekonominių santykių įtvirtinimo ir vystymosi pasekmė, dėl ko praranda buržuazinei demokratijai būdingą abstraktų vertinamąjį pobūdį. Čia nauji ekonominiai santykiai nustato realų demokratijos turinį. Skirdamas buržuazinę demokratiją nuo socialistinės, A. Gasiūnas nurodo jų esminį skiriamąjį pagrindą — ekonominius santykius, kurie sąlygoja juos atitinkančios demokratijos turinį. Autoriaus nuomone, socialistinė demokratija dabar tampa ne politinio valdymo, o socialinių ir ekonominių uždavinių vykdymo priemone.

Socialistinės demokratijos objektyvaus sąlygotumo mintį autorius tęsia ir nagrinėdamas demokratijos vystymąsi komunizmo statybos periodu. Čia teigiama, kad socialistinės valstybės demokratizavimas taip pat yra sąlygotas objektyvių komunizmo statybos uždavinių. Argumentuotai parodoma, kad to principo nepaisymas veda į subjektyvizmą tiek teorijoje, tiek ir praktikoje.

Disertacijoje pateikiama gili įvairių socialistinės demokratijos pusių analizė, argumentuota buržuazinių koncepcijų (dogmatizmo, revizionizmo) kritika, polemizuojama su kai kuriais marksistiniais autoriais, stengiamasi pozityviai spręsti socialistinės demokratijos teoriją ir praktiką liečiančius klausimus.

A. Gasiūno disertacija, be abejo, yra didelis žingsnis, moksliskai nagrinėjant nūdienines socializmo epochos problemas. Ją gerai įvertino ir oficialieji oponentai, ir Istorijos fakulteto mokslinės tarybos nariai, suteikdami A. Gasiūnui filosofijos mokslų kandidato laipsnį.

A. VAISVILA